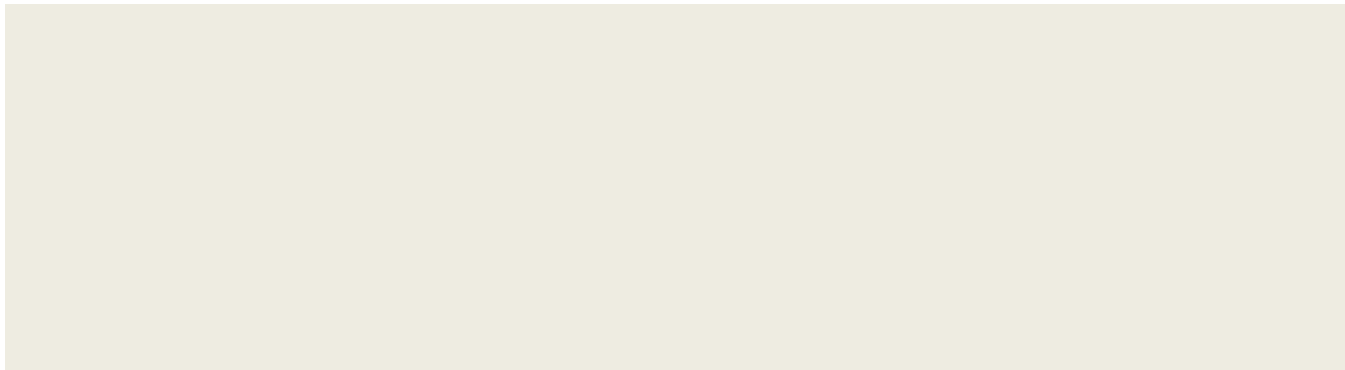

Sociální pedagogika II

Prevence rizikového chování

Sociální pedagogika

Zabývá se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých.

(podle Pedagogického slovníku 2003)

Sociální pedagogika

☐ Užší pojetí:

váže soc. pedagogiku na problematiku tzv. **sociálně patologických jevů** (dnes se užívá pojem rizikového chování) a na jedince či skupiny, jež pro společnost představují z tohoto hlediska **riziko**.
(Kraus, 2008)

☐ Širší pojetí:

multidisciplinární obor orientující se na celou populaci, životní způsob, hledání ideálního souladu mezi individuálním a společenským a to především prostřednictvím výchovy a vzdělání.

Vymezení předmětu sociální pedagogiky

- Sleduje **roli prostředí** ve výchově,
- důležitý je rozměr **aplikovatelnosti do praxe**,
- hledá postupy a možnosti **pomoci** jedincům v jejich životní situaci, s jejich **problémy společenské povahy**. (Průcha, 2010)

- Pomoc při utváření optimálního životního způsobu. (Kraus, 2004)

Sociální pedagogika – aktuální chápání

- Nauka o vztazích prostředí a výchovy.**
- Normativní věda o výchově člověka.** (otázka: Zda při výchově nechat růst nebo vést?)
- Sociální pedagogika jako životní pomoc** (poskytovat pomoc dětem, mládeži i dospělým z různých typů prostředí k přeměně kvality života).
- Věda o deviacích sociálního chování** (vytváření preventivních opatření a realizace).

Dimenze sociální pedagogiky

- ❑ **Sociální dimenze** - je dána „*sociálním rámcem, společenskými podmínkami, situací v konkrétní dané společnosti*“ (Kraus, 2008)
- ❑ **Pedagogická dimenze** – „*jak prosazovat ony společenské nároky, žádoucí cíle, požadavky, jak minimalizovat ony rozpory v daných podmínkách, a to pedagogickými prostředky*“ (Kraus, 2001)

Sociální kompetence učitele

Práce pedagoga má výrazný sociální aspekt. Někteří autoři profesi pedagoga zařazují do skupiny takzvaných **pomáhajících profesí.**

Schopnost nejen **zohledňovat**, ale v relevantních případech rovněž **ovlivňovat** (například v případě skupinové dynamiky či koheze skupiny, posilování pozitivních interpersonálních vztahů, kooperativního řešení konfliktů, ovlivňování klimatu třídy apod.) je tak v případě pedagogů nesmírně důležitá a úzce souvisí s jejich **sociálními kompetencemi.**

Vnímejme měnící se kontext, v němž výchova probíhá, úloha výchovy v současnosti, není stejná, jako například před padesáti léty, vzhledem k vývoji společnosti. Dříve například nebylo třeba počítat s negativními jevy spojenými s vývojem technologií, výrazné komercializaci života, nebylo nutné čelit sociálně patologickým jevům v tak velikém množství jako dnes a tak dále.

(Kraus, 2001)

VÝCHOVA A KÁZEŇ

VÝCHOVA: **záměrné působení** podněty z prostředí tak, aby bylo dosaženo určitých poměrně trvalých, **žádoucích změn v chování** člověka.

KÁZEŇ: **vědomé** dodržování žádaných norem.

VÝZNAM VÝCHOVY

Lidský jedinec – nejdelší závislost na rodičích.

ODVAHA K VÝCHOVĚ

Formulovat a prosazovat kázeňské požadavky.

Rodiče, učitelé, společnost – jisté uvolnění kázně.

Liberalismus - svoboda, co není zakázáno....

- podpora tvořivosti

- podpora aktivity

Výchova nelze zjednodušit na recepty a návody.

SVOBODA/POVINNOST (nutnost)

KÁZEŇ A VOLNOST

KÁZEŇ

 DÍTĚ

pochoopení pravidla, povinnosti, nutnosti
ono i ostatní
pocit bezpečí,
jistoty.

SVOBODA/POSLUŠNOST

Nevylučují se, hledáme hranice.

SVOBODA VOLBY

volba v souladu s objektivní nutností

rozhodnout se se znalostí věci

odpovědnost

odměny a tresty

KÁZEŇ

Mnoho definic, mnoho pohledů, širší, užší smysl.

VĚDOMÉ DODRŽOVÁNÍ ŽÁDANÝCH NOREM. (Bendl)

Cíl kázně nemůže být jiný než **cíl výchovy**, harmonická osobnost, mravní charakter. (Uher)

Klíč k zavedení dobré kázně ve třídě je v tom, aby žáci přijali vaše postavení a uznali, že vás opravňuje řídit jejich chování a průběh jejich učení. (Kyriacou)

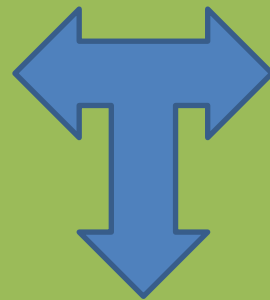
ASPEKTY KÁZNĚ

- **Filozofické**
- **Biologické** (genetika a fyziologie), nepopiratelný vliv výchovy
- **Psychologické**
- **Sociologické**

Příčiny výchovných problémů

VNITŘNÍ FAKTORY

(biologičnost, fyziologie)

VNĚJŠÍ FAKTORY

(výchova, prostředí)

KOMBINACE OBOU FAKTORŮ

PŘÍČINY výchovných problémů

- Nedostatečná výchova (absence víry?)
- Chybná výchova (podceňování výchovy)
- Neefektivní práce školy (podceňování školství)
- Nedostatečná prevence
- Ped.psych. diagnostika
- Liberalismus (špatný výklad svobody)
- Represivní (výchovná) opatření

Příčiny výchovných problémů

- Zděděné sklony, špatný příklad (rodina, společnost)
- Obrácení hodnot (jedinec jako nejvyšší zákon, kterému má společnost sloužit)
- Ztráta respektu k autoritě
- Vztahy uvnitř rodiny

Výchovné cíle a prostředky

Výchovné cíle (různé uvědomění): **dlouhodobé**
krátkodobé

Představa vychovatele o **změnách** v chování dítěte a **ustálení** chování.

Systém a pořadí důležitosti.

Výchovné prostředky: odměny
tresty

Výchova

Pokud výchova „nefunguje“:

- začneme zvažovat **výchovný postup**,
- hledat příčiny neúspěchů,
- experimentovat s **novými výchovnými metodami**.

Neúspěchem výchovy se cítíme osobně dotčeni. Máme sklon nehledat příčinu, ale vinu, viníka.

Odměny a tresty

Trest

nikoliv to, co jsme si jako trest vymysleli, ale co jako trest dítě **prožívá – nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit**, kterého se chce co nejdříve zbavit a **příště se mu vyhnout**.

Často bývá shoda mezi tím, kdo trest pokládá a kdo ho přijímá.

Odměna

Příjemný, povznášející pocit uspokojení, chceme zopakovat – mocný činitel v učení.

3 funkce trestu (Matějček)

- **Napravit škodu.** (Více trestáme za naše zklamání, než špatné chování. Čestné podmínky.)
- **Zabránit opakování nesprávného chování.** (Ukázat, co je nežádoucí. Dítě chování opakuje – možná chyba v interpretaci, snížena schopnost učit se ze zkušenosti atd., posilovat chování žádoucí a vhodné.)
- **Zbavit viníka pocitu viny.** (Trest – léčebná úloha. Je-li si dítě přestupku vědomo, prožívá vinu. Bez tohoto by byl trest aktem násilí.)

vina → trest → spravedlnost → usmíření

Výchovné prostředky - odměny a tresty

- Přiměřené osobnosti dítěte a jeho věku.
- Vždy srozumitelné.
- Soustava prostředků bohatá a členitá.
- Nic se nemá přehánět! (Příliš silné tresty vedou buď k útlumu, pasivitě, apatii, nebo naopak ke vzdoru, vzpouře a touze po pomstě. Přehnané tresty nezapadají do představy spravedlnosti.)
- V používání výchovných prostředků má být jistá důslednost. (1. rozpor ve výchovném postupu více vychovatelů / výchovných prostředí, 2. nedůslednosti u jednoho vychovatele.)

Fyzické tresty

- Jsou situace, kdy je malému dítěti dobré nechat pocítit tělesnou převahu.
- Ve školním věku přestává mít tělesný trest smysl.

VÝCHOVNÝ ZÁSAH

KRUTOST

Budeme-li v tělesných trestech zdrženliví, neuděláme chybu.

Dítěti se nemusí nijak tělesně ubližovat, a přece se může v pravém slova smyslu **týrat**. (vybíjení zlosti)

Dobře dítě potrestat může jen ten, kdo ho má rád.

<https://www.youtube.com/watch?v=k8YMr9oMtz0> Igor Hnizdo

ŠKOLNÍ ŘÁD

- Neexistuje **žádný centrální**, celoplošný školní řád.
- Každá škola musí mít svůj školní řád jako **součást školní dokumentace** (Vyhláška o ZŠ z roku 1991 § 15)

Stanoveno základních 6 bodů

- **Chování žáka**
- Docházka do školy
- Zacházení s učebnicemi, školními potřebami a školním majetkem
- Povinnost chránit zdraví své i spolužáků
- Plnění dalších pravidel vnitřního režimu školy
- Provoz školy a povinnosti pracovníků školy

VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

KÁZEŇSKÁ OPATŘENÍ

NTU

DTU

DŘŠ

Podmínečné vyloučení

Vyloučení

ODMĚNY

A JINÁ OCENĚNÍ

1., 2., 3. stupeň chování – **hodnocení** chování, ne výchovná opatření.

Sociálně patologické jevy

- Pojem je souhrnným označením nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů.
- Jsou vždy pro společnost i jedince negativní, ohrožující.

Normalita x abnormalita

- **Společenské normy** – určují vzorce a způsoby chování jednotlivců a skupin jako přiměřené a přijatelné, chtěné a žádoucí.
- **Hranice normy je pohyblivá.**

Sociální deviace

- Narušení jakékoliv sociální normy.
- Jevy, které jsou označovány jako deviantní, nemusí být vždy patologické.
- **Deviace** je obecně kterákoliv odchylka od normální struktury či funkce (hodnotově i emocionálně neutrální).
- **Sociální deviace** – každá odchylka od společenské normy, extrémní postoje (alkoholismus x prohibice)

Toleranční limit

- Sociální deviace a patologie jsou značně relativní jevy.
- **Toleranční limit** - míra variability snášenlivosti k chování a dodržování norem druhými jednotlivci. (Fischer, Škoda, 2014)

- **Normy a hodnoty** jsou společenským produktem a jsou v průběhu života jedince postupně osvojovány.
- Pokud dochází k **niternímu osvojení normy** (takzvané interiorizaci), stává se sama norma hodnotou.
- Člověk se s ní identifikuje, a ta se stává jeho součástí. Vstupuje do modu „Já“ a „Moje“, stává se integrální **součástí vnitřního hodnotového systému jedince**.

Rizikové chování - MŠMT

- Nové metodické doporučení reflektuje aktuální terminologii – **rizikové chování**.
- Pojem **sociálně patologické jevy** je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (alkoholismus, krádeže, vraždy apod.), k nimž mimo jiné také musí směřovat opatření primární prevence.
- **Ve školním prostředí pedagogové pracují s rizikovým chováním**, vůči němuž zaujímají účinná primárně preventivní opatření s cílem minimalizace projevů i rizik takového chování a případně je diagnostikují a následně přijímají efektivní opatření.

- **AKČNÍ PLÁN REALIZACE NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE NA OBDOBÍ 2019 – 2021**

- www.msmt.cz/uploads/akcni_plan_primarni_prevence_2019_21.pdf
- www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/aktualizovane-prilohy-metodickeho-doporuceni-alkohol

Oblasti prevence rizikového chování

- Interpersonální agresivní chování - **agrese, šikana, kyberšikana** a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie.
- Delikventní chování ve vztahu k hmotným statkům – **vandalismus, krádeže, sprejerství** a další trestné činy a přečiny.
- Záškoláctví** a neplnění školních povinností.
- Závislostní chování** - užívání všech návykových látek, netolismus, gambling.
- Rizikové sportovní aktivity**, prevence úrazů.
- Rizikové chování v dopravě**, prevence úrazů.
- Spektrum **poruch příjmu potravy**.
- Negativní působení sekt.**
- Sexuální rizikové chování.**

Konkrétní oblasti problémů (Průcha)

- ❑ Narůstající problémy rodiny a rodičovství.
- ❑ Měnící se nároky na náhradní rodinnou výchovu a ústavní výchovu dětí a mládeže.
- ❑ Nutnost rozvoje modelů vzdělávání dětí uprchlíků a imigrantů.
- ❑ Řešení situací, které souvisejí s týráním, zneužíváním a zanedbáváním dětí.

Konkrétní oblasti problémů

- Reagování na ohrožení dětí a mládeže drogami aj. a sociokulturní deprivací.
- Důraz na pozitivní ovlivňování sociálního klimatu školy.
- Narůstající výskyt psychosociálních deviací ve školním prostředí.
- Nárůst poruch chování.
- Reagování na nárůst delikvence a agrese mládeže.

Konkrétní oblasti problémů

- ❑ Eliminace vlivu kriminogenních skupin a subkultur mládeže.
- ❑ Řešení dětské prostituce a pornografie.
- ❑ Otázky dodržování práv dítěte.
- ❑ Problematika resocializace trestaných osob, korektivní a převýchovné postupy.

(Průcha, 2000)

Prostředí a sociální pedagogika

Biologické prostředí

- Není jen diktát genů (genotyp).
- Vrozené dispozice (vlastnosti formované v prenatálním stádiu vývoje jedince).

Sociální prostředí

- Zásadní vliv
- Proces socializace – přeměna biologického tvora ve společenskou bytost.

Socializace na úrovni:

- ❑ **Mikroprostředí** – rodina, vrstevnická skupina, kolegové... .
- ❑ **Makroprostředí** – sociální vrstvy, vliv ekonomiky, politiky, právní kultura společnosti.
- ❑ **Exoprostředí** – význam socializačních vlivů pocházejících z prostředí lidí nám blízkých (rodiče, sourozenci, přátelé..).
- ❑ **Mezoprostředí** – vztahy mezi jednotlivými mikroprostředími (schopnost jedince adaptovat se na změny prostředí).

Socializace

- ❑ **Proces, který trvá celý život.**
- ❑ Jedinec si osvojuje **formy jednání a chování**, poznatky, jazyk, hodnoty, kulturu a **začleňuje se do společnosti**.
- ❑ Proces socializace vzniká na základě **sociálního učení**.
- ❑ Díky socializaci je člověk schopen vést morální život.

- ❑ **Morálka** – společenský charakter, tlak na jedince.
- ❑ Díky socializaci je člověk schopný **sociálního chování**, jako součást celku ovlivňuje kvalitu společenství.

3 etapy socializace

1. Dítě se identifikuje s matkou.
2. Jedinec se chce osamostatnit a najít si své místo ve společnosti.
3. Začleňuje se do širších sociálních vztahů a systému sociálních rolí (rodina, další sociální skupiny).

Výchovná prostředí

- Rodina
- Vrstevnické skupiny
- Lokální prostředí
- Škola - prostředí institucionalizované výchovy

Rodina

- Biologicko-reprodukční funkce** (pokles porodnosti, odklad rodičovství)
- Sociálně-ekonomická funkce** (zajišťována materiální existence, spotřebitel i tvůrce ekonomických hodnot)
- Výchovná funkce** (autoritářská, volná, demokratická výchova)
- Socializační funkce**
- Emocionální funkce** (citové zázemí)
- Ochranná a domestikační funkce** (pečovatelská, zaopatřovací, faktické zázemí)
- Rekreační a regenerační funkce** (aktivní trávení volného času)

Rodina

- ❑ **Biologicko-reprodukční funkce** (pokles porodnosti, odklad rodičovství)
- ❑ **Sociálně-ekonomická funkce** (zajišťována materiální existence, spotřebitel i tvůrce ekonomických hodnot)
- ❑ **Výchovná funkce** (autoritářská, volná, demokratická výchova)
- ❑ **Socializační funkce**
- ❑ **Emocionální funkce** (citové zázemí)
- ❑ **Ochranná a domestikační funkce** (pečovatelská, zaopatřovací, faktické zázemí)
- ❑ **Rekreační a regenerační funkce** (aktivní trávení volného času)

Rodina a její problémy

- ❑ **Funkční rodina** (funkční s přechodnými problémy).
- ❑ **Problémová rodina** (závažnější poruchy, jednorázová či krátkodobá pomoc zvenčí).
- ❑ **Dysfunkční rodina** (vážné a dlouhodobé problémy, poškozují vývoj i prospěch dítěte, kdy náhradní rodinná péče?).
- ❑ **Afunkční rodina** (ohrožuje dítě – týrání, zneužívání – ochranná péče).

Sociálně znevýhodněné skupiny

Děti, které trpí v rodinném prostředí **sociokulturní deprivací** (nepodporující intelektový, mravní, citový rozvoj, deformace hodnotové orientace).

- Děti pocházející z dysfunkčních rodin (rodiče alkoholici).
- Děti z rodin, v nichž rodiče mají nedostatečné vzdělání.

Riziková populace – dlouhodobá nezaměstnanost, ghetta.

Vrstevnické skupiny

Přijetí skupinou (průběh socializace):

- Ztotožnění se s cíli (představa o hodnotách).
- Přijetí normy ve skupině.
- Převzetí rolového chování.
- Vystavení se mechanismům sociální kontroly.

Peer programy.

Lokální prostředí

- Městské prostředí
- Venkovské prostředí

(Kraus, 2008)

- Malá rozloha
- Relativní izolace od okolí
- Bezprostřední osobní kontakty všech členů společenství
- Značná stejnorodost, podobnost
- Identické tradice

škola

- Prostředí institucionalizované výchovy
- Významné socializační prostředí
- Výchovné a preventivní působení